τοποιεῖται διὰ τῆς θέσεως ἀφ' ἑνὸς κανόνων δικαίου καὶ διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου.

§ 3. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Ἀφ' ἧς ἐρριζοβόλησε τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ, κατέστη τοῦτο πολλάκις—μέχρι τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου τοὐλάχιστον—ἡ πνευματικὴ προϋπόθεσις καὶ τὸ θεμέλιον τῶν νέων πολιτειακῶν θεσμῶν. Πρὸς ἀσφαλεστέραν πραγματοποίησιν τῆς νέας πολιτικῆς θεωρίας ἐκρίθη ἐπάναγκες νὰ διακριθοῦν οἱ περιβαλλόμενοι πολιτικὴν ἐξουσίαν, οὕτως ὥστε νὰ καταστῇ ἐφεξῆς ἡ θέσπισις νόμου τυραννικοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τυραννικῆς ἐκτελέσεως τῶν παραγγελμάτων αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι ἀνθρωπίνως ἐφικτόν, ἀδύνατος. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ὡς ἀναντιρρήτως ἐδιδάχθη ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, διετύπωσεν ὁ Montesquieu.[1]) Ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῷ μυχαιτάτῳ πόθῳ ν' ἀναφέρῃ πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ἀσχέτως πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, εἰς δεδομένην καὶ ἀναμφισβήτητον ἀρχήν, λογικῶς αὐθύπαρκτον, ἑπόμενον ἦτο νὰ πειραθῇ νὰ θεμελιώσῃ θεωρίαν ἐννοιολογικῆς διακρίσεως τῶν πολιτειακῶν *ἐξουσιῶν*. Ἀσχέτως λοιπὸν τοῦ σκοποῦ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος ὑπεστηρίχθη ὅτι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἡ πολιτεία ἔχει ἀναγκαίως τρεῖς ἐξουσίας. Πράγματι δὲ ἡ πολιτεία θέτει κανόνας δικαίου, ὧν οἱ μὲν εἶναι ἀμέσως δεσμευτικοί, οἱ δ' ἐμμέσως, προϋποτιθεμένης πράξεως ἢ παραλείψεως. Ἀλλ' ἡ θέσις κανόνων δικαίου χρῄζει ἐξουσίας. Ἕπεται ἡ ἀναγκαία ἐκτέλεσις. Ἀλλ' ἐξουσίας χρῄζει καὶ ἡ ἐκτέλεσις. Ἀμφισβητουμένης τέλος τῆς συμφωνίας τῆς ἐκτελέσεως πρὸς τὸν ἐκτελούμενον κανόνα δικαίου, ἐμφανὴς καθίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς ἄρσεως τῆς ἀμφισβητήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη τῆς ἀμφισβητήσεως ἐκδίκασις χρῄζει ἐξουσίας.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐξουσίας χρῄζει καὶ ἡ θέσις κανόνος δικαίου καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ καὶ ἡ λύσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐκτελέσεως, παρεδέχθησαν οἱ θεωρητικοὶ τῶν πολιτειακῶν προβλημάτων, ὅτι συμπεραίνεται καὶ τῆς ἐξουσίας ἡ τριχοτόμησις. Οὕτως ἀπέκτησεν ἡ πολιτικὴ αὕτη διδασκαλία θεωρητικὴν κύρωσιν. Ἀλλὰ

1) Βλ. Montesquieu, Esprit des Lois, Livre XI, Chap. VI.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. της Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καὶ τούτου ἕνεκεν ἀπέβη δυσυπέρβλητον ἐμπόδιον πρὸς βαθυτέραν ἐπιστημονικὴν διάγνωσιν τοῦ προβλήματος.

Ἱστορικῶς ἐξεταζομένη ἡ θεωρία αὕτη ἀνάγεται εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἡ ἀριστοτελικὴ διάκρισις τοῦ βουλευομένου περὶ τῶν κοινῶν, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ δικάζοντος εἶναι ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ διατύπωσις τοῦ γεγονότος ἐκείνου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν ἀφορμὴν τῆς θεωρίας τῆς ἐννοιολογικῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας.[1])

Ἡ ἀριστοτελικὴ διάκρισις δὲν εἶναι ἀκόμη διάκρισις ἐννοιολογικὴ τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ τῶν ἀρχόντων καὶ ἀφορᾷ πρὸ παντὸς τὴν διαμόρφωσιν τῆς πολιτείας ἐν Ἑλλάδι. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς γεγονός: ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχόντων οὐδόλως ἄγεται εἰς συμπέρασμά τι περὶ ἐννοιολογικῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας. Πραγματεύεται τὸ βουλευόμενον, τὰς ἀρχάς, τὸ δικάζον, οὐχὶ τὸ βουλεύεσθαι, τὸ ἄρχειν, τὸ δικάζειν, ἤτοι διακρίνει τρεῖς τάξεις ἀρχόντων, οὐχὶ τρία εἴδη πράξεων. Ἀλλ' ἡ διάκρισις αὕτη τῶν ἀρχόντων εἰς τρεῖς διακεκριμένας τάξεις εἶναι στοιχεῖον ἀναγκαῖον τῆς δημοκρατικῆς συστάσεως τῆς πολιτείας ἁπανταχοῦ καὶ ὁποτανδήποτε.[2]) Αἱ σκέψεις τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτο δυνατὸν ν' ἀποβοῦν ἀπαρχὴ καὶ βάσις ὁλοκλήρου πολιτικοῦ συστήματος.

Ναὶ μὲν ἡ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφέρεται πρωτίστως εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν καὶ δὴ τὴν ἀθηναϊκήν. Ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸς πολιτικὸς θεσμός, ἡ δημοκρατία, εἶναι ὁ πλειότερον παντὸς ἄλλου καλλιεργος θεσμὸς ἐπὶ Ἀριστοτέλους. Τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς προκαλεῖ καὶ τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῆς πολιτείας ταύτης. Ἀποβαίνει δ' ἐμφανὲς τοῦτο ἐκ τῆς συμφωνίας πολλῶν κρίσεων τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καθαρῶς ἱστορικῆς διηγήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν γεγονότων.[3])

---

1) Βλ. Πολ. Δ', 1297 β, 1298 α.

2) Ὁ Ἀριστοτέλης δημοκρατίαν ὀνομάζει τὴν παρεκτροπὴν τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ εἰς τὴν λέξιν «πολιτεία» ἀπεδόθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἔννοια γένους γενικωτάτου πάσης πολιτειακῆς τάξεως. Ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ὅπερ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει δημοκρατίαν, ἀποκαλεῖται καὶ ὀχλοκρατία.

3) Οὕτω π. χ. ὅσα γράφει περὶ ἰσότητος ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς. Βλ. Πολιτ. II, 1273, B. 35—1274, A, 21, καὶ Ἀθ. Πολ. 23 καὶ 28.

Ἄρα ἡ κρίσις τοῦ Ἀριστοτέλους, περὶ διακρίσεως τῶν ἀρχόντων εἰς τάξεις δὲν εἶναι μόνον ἁπλῆ διαπίστωσις γεγονότος. Τὰς πραγματικὰς πολιτείας, μεμονωμένα ἱστορικὰ φαινόμενα, ἐθεώρησεν ὁ Ἀριστοτέλης ὡς διάφορα ἀντικείμενα διακεκριμένων πραγματειῶν, ὧν τὰ Πολιτικὰ ἀποτελοῦσι τὸ συμπέρασμα, ἀφορῶντα αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδέαν τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ἡ πολιτεία, ὡς ἰδέα, οὖσα τὸ πρὸς ἡμᾶς ὕστερον, εἶναι τὸ φύσει πρότερον. Κατ' ἀκολουθίαν οὐδέποτε δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς κρίσις ἁπλῶς ἐμπειρικὴ ὅσα γράφει περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχόντων εἰς τάξεις, διότι ἡ περὶ Πολιτείας θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους ἡρμοσμένην ἔχει θέσιν ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ κόσμου, ἀποτελοῦσα τὸ δεύτερον τμῆμα τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Πράγματι θέλει ὀρθῶς κριθῇ ὡς τοὐλάχιστον ἡμιτελὴς ἡ ἠθικὴ διδασκαλία ἡ τὴν εὐζωΐαν ἑνὸς ἑκάστου ἀνθρώπου ἀφορῶσα, ἡ μὴ καθορίζουσα ὅμως τίνι τρόπῳ εἶναι τοῦτο δυνατὸν καὶ ἐν τῇ «τοῦ ζῆν ἕνεκα» γενομένῃ πολιτείᾳ ἀλλὰ τοῦ «εὖ ζῆν ἕνεκεν» οὖσαν. Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὴν πραγματικὴν αἰτίαν (τοῦ ζῆν ἕνεκα γενομένην) ἀπὸ τῆς λογικῆς αἰτίας, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὴν εὐζωΐαν (τοῦ εὖ ζῆν ἕνεκεν). Ἡ σημασία τῆς λογικῆς αἰτίας ἔγκειται ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, ἥτις ἀνάγκη νὰ ἐπιμελῆται καὶ τῆς παιδεύσεως τῶν πολιτῶν.[1])

Πραγματικὰ γεγονότα ἠμπόδισαν τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἑλληνισμὸς βαθμιαίως κατέπεσεν. Ἡ ρωμαϊκὴ νοοτροπία ἀπέχουσα πάσης θεωρητικῆς μελέτης

1) Ὁ G. Jellinek σφάλλει, καθ' ἡμᾶς, φρονῶν τ' ἀντίθετα (βλ. G. Jellinek, Allg. Staatslehre 1922, σελ. 596) διότι παραβλέπει τόσον τὴν εἰς ἑκάστην ἱστορίαν ὑποτιθεμένην πρόκρισιν, ὅσον καὶ τὴν σημασίαν τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὀρθῶς κρίνει ἐπὶ ἀναλόγου περιπτώσεως ὁ A. Croiset, Les Democraties antiques, 1925 σελ. 86. Ὁ G. Jellinek ὑποστηρίζει τ' ἀντίθετα, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημασίαν τῆς ἀριστοτελικῆς διακρίσεως: «es wird vielmehr von den Organen auf die Funktionen geschlossen». Προηγουμένως γράφει ὅμως: «Die berühmte Lehre des Aristoteles von den drei Stücken der Staatsgewalt beschreibt einfach die typischen Grundzüge der damaligen griechischen Staaten».

Ἀλλ' οὐδὲ περὶ διακρίσεως τῶν λειτουργημάτων πραγματεύεται ὁ Ἀριστοτέλης, οὐδὲ ἁπλῶς ἱστορεῖ τὰ πολιτικὰ τῶν Ἑλλήνων.

Περὶ τῆς πολιτειολογίας τοῦ Ἀριστοτέλους βλ. Onken: Die Staatslehre des Aristoteles, A', 1870, B', 1875. Rehm, Geschichte der Staatsrechtswissenschaft, (Hdb. d. öff. Rechts, Einl. I, 1), 1896.

ἠμποδίζετο ἰδιαίτατα εἰς τοῦτο καὶ ἕνεκα τῆς ἀπεριορίστου ἐξουσίας τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράτος ὄχι μόνον ὁ αὐτοκρατορικὸς θεσμὸς ἀλλὰ καὶ ἡ συνολικὴ τοῦ πνεύματος καθυπόταξις εἰς τὴν θεολογίαν ἠμπόδισαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ πολιτείας θεωρίας. Ὁ τεμαχισμὸς τέλος τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους παρεσκεύασε τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα, οὗτινος ἡ πραγματικὴ ἑνότης καθίστατο πολλάκις πλέον ἢ ἀμφίβολος, χωρὶς ἡ δυτικὴ ἐκκλησία νὰ κατορθώσῃ, παρὰ πᾶσαν προσπάθειαν, ν' ἀποκτήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐπικυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἐπιμόνως ἐπεζήτησεν. Ὁπωσδήποτε μεταξὺ τῶν ἀσκούντων κατ' ἐξοχὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν καὶ τῆς ἀσκούσης κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν δυτικῆς ἐκκλησίας ἀνεπτύχθη πολιτικὸς ἀνταγωνισμὸς χαρακτηριζόμενος ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν παθῶν ἐν γένει τοῦ μεσαιῶνος. Τούτου ἐνδεικτικαὶ εἶναι αἱ διδασκαλίαι τοῦ Thomas Aquinus ἀφ' ἑνός, τοῦ Dante Alighieri ἀφ' ἑτέρου.

Ὁ Thomas Aquinus ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι πολιτείας δύναται καὶ ὁ ἀναμάρτητος νὰ συμμετέχῃ, ἀλλ' οὐχὶ τῆς τυχούσης πολιτείας.[1]) Ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία πρέπον εἶναι, δυνάμει τῆς θείας αὐτῆς καταγωγῆς, ν' ἀποκτήσῃ καὶ κοσμικὴν καὶ δὴ παγκόσμιον ἐξουσίαν διαμορφουμένη εἰς πολιτείαν. Ἡ πολιτεία αὕτη σχηματιζομένη οὕτως ἐν συμπνοίᾳ μετὰ τοῦ θείου θὰ ἔπαυεν οὖσα ἀνθρώπινον ἁμαρτωλὸν ἵδρυμα.

Ἄλλως στοχάζεται τὰ τῆς πολιτείας ὁ Dante Alighieri· ζητεῖ οὗτος ν' ἀποδείξῃ ἐν πρώτοις ὅτι τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα εἶναι τὸ ἄριστον πάντων. Ἀλλὰ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ἐπίσης ὅτι ἡ σύγχρονος ὕπαρξις πολλῶν μοναρχιῶν ἀποτελεῖ γεγονός, εἰς ὃ προσκόπτει πᾶσα, ἀγαθὴ ἔστω, πρόθεσις καὶ πρᾶξις ἑνὸς ἑκάστου μονάρχου, διότι τὴν μὲν πρόθεσιν συσκοτίζει ὁ φθόνος, τὰς δὲ πράξεις καταστρέφουν οἱ ἀντίζηλοι. Ὅθεν συνάγει ὁ Dante Alighieri τὴν ἀνάγκην τῆς μοναρχικῆς καθυποτάξεως τοῦ ὅλου κόσμου.[2])

Πράγματι ἡ διασπορὰ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος ἐπέφερε πολλὰ δεινά. Ἀλλὰ διασπαρεῖσα συνήντησεν ἄνδρας ἀξίους, οἵτινες ἐπωφελούμενοι

---

1) Βλ. Summa Théologica I, 1, quaest. 98, art 4.

2) Βλ. Dante Alighieri, De monarchia, συγκρ. H. Kelsen Die Staatslehre des Dante Alighieri, 1905. Ν. Καζάζη, Φυσ. δίκαιον 1881 σελ. 162 κ. ἑ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ... ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ... ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ... Ψ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καταλλήλων περιστάσεων κατήργησαν βαθμιαίως τὰ πολιτικῆς φύσεως φεουδαρχικὰ προνόμια καὶ ἐγκαθίδρυσαν τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, εἰς ἃ μόνη ἐμφανὴς ἐξουσία ἦτο ἡ τοῦ βασιλέως.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἀπέβη ἀδύνατον νὰ γεννηθῇ ζήτημα περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν λόγῳ τοῦ ὅτι πᾶσαι αἱ πολιτειακαὶ πράξεις νομοθετικαί, ἐκτελεστικαὶ καὶ δικαστικαὶ οὐδὲν ἦσαν εἰ μὴ πράξεις τοῦ μονάρχου ἢ τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ μονάρχου δρώντων, μὴ καθισταμένης οὕτως ἐμφανοῦς διακρίσεώς τινος τῶν πραττόντων. Ἀλλ' ἡ χρῆσις καὶ κατάχρησις τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν, εἰς ἣν προσέδωσαν μορφὴν συστήματος οἱ καὶ μοναρχομάχοι ἀποκληθέντες πολιτειολόγοι. Οὗτοι διακρίνονται εἰς ρωμαιοκαθολικοὺς τὸ θρήσκευμα καὶ εἰς διαμαρτυρομενους. Δηλωτικὸν τῆς θέσεως τῶν παπικῶν μὲν εἶναι τὸ σύγγραμμα De juste reipublica christiana, ἔργον τοῦ ἐπισκόπου Rossaeus (1590), τῆς θέσεως δὲ τῶν διαμαρτυρομένων ὀπαδῶν τοῦ Καλβίνου ἡ διατριβὴ «Vindicia contra Tyrannos», ἧς ὁ ψευδώνυμος συγγραφεὺς εἶναι ὁ Iunius Brutus.[1])

Ἡ τὸ φυσικὸν δίκαιον ἐρευνήσασα σχολὴ ἐρείδεται ἐπὶ τῆς παγιωθείσης πολιτειακῆς τάξεως καὶ ἐν τῇ προσπαθείᾳ της νὰ συστηματοποιήσῃ τὴν θεωρίαν τῆς μοναρχίας ἐκτὸς τῶν ἀμέσων ὁρίων τοῦ χριστιανικοῦ λόγου διακρίνει τὰ «Partes potentiales summi imperii», οὗτινος ὅμως τὸ πράγματι ἀδιαίρετον διδάσκει.[2])

Ἐξαιρετικὴ πράγματι ὀξύτης σκέψεως διακρίνει τὸν Puffendorf διδάξαντα τὸ πράγματι ἀδιαίρετον τοῦ νομοθετικοῦ καὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τῆς διαιρέσεως ταύτης ἀναιρουμένης ἐν τῇ λειτουργούσῃ πολιτείᾳ ὡς ἐκ τῆς λειτουργίας αὐτῆς.[3])

Ἀλλ' ἡ πολιτειακὴ ἐξέλιξις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐπέπρωτο νὰ πραγματοποιηθῇ οὐχὶ ὡς ἀκόλουθος τῶν διδαγμάτων τοῦ

---

1) Περὶ τοῦ ποῖος ὁ Iunius Brutus πραγματεύεται ὁ Weill' Les théories sur le pouvoir royal en France pendant les guerres de religion, Paris 1891 σ. 1094, περὶ τῶν μοναρχομάχων δὲ γενικῶς ὁ Treumann, Die Monarchomachen, ἐν ταῖς ὑπὸ G. Meyer ἐκδοθείσαις Staats- und Völkerrechtiche Abhandlungen, I. 1.

2) Βλ. Puffendorf, Jus naturale, VII, IV, ἀριθ. 9, De officio hominis et viris, II, VII, ἀριθ. 9.

3) Βλ. Puffendorf, Jus naturale, VII, IV, ἀριθ. 11.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝΙΚΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ες.Δ της Κ.Ε.Ι. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φυσικοῦ δικαίου ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα κοινωνικῶν ἀγώνων διεθνῆ ἐξασκησάντων ἐπιρροήν, ἤτοι τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀπόδειξιν, ἀλλ' ἔνδειξιν βεβαίως τῆς ἀναλογίας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὴν προηγηγεῖσαν ἀγγλικὴν ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἡγέται τόσον τῆς μιᾶς, ὁ Cromwell, ὅσον καὶ τῆς ἄλλης, οἱ νομοθέται τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς τε συντακτικῆς καὶ τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως, ὁμοφωνοῦν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάκρισιν ἀπὸ τοῦ νομοθετικοῦ τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ δικαστικοῦ ἐπ' ἀμφοτέρων.[1])

Ἡ λειτουργία τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος, ἐξασφαλίζοντος πρὸ παντὸς ἄλλου τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶχον ἐπενέγκει ἐναργεστέραν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἢ ἀλλαχοῦ τὴν διάκρισιν τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀπὸ τοῦ νομοθετικοῦ καὶ τοῦ δικαστικοῦ ἀπ' ἀμφοτέρων. Ὁ Cromwell ἀπεπειράθη διὰ τῆς νέας διαμορφώσεως τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος νὰ πραγματοποιήσῃ διάκρισιν μερικῶς ὑπάρχουσαν ἤδη, τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ μακροῦ κοινοβουλίου. Καὶ ναὶ μὲν πολλὰ τῶν ὅσων ὁ Cromwell ἐθέσπισε κατηργήθησαν μετὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς βασιλείας ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁπωσδήποτε ὅμως τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα ἐφεξῆς χαρακτηρίζεται διαρκῶς ἐναργέστερον ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τοῦ νομοθετικοῦ, τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ δικαστικοῦ παράγοντος. Εἶναι ὡς ἐκ τούτου εὐκόλως νοητὸν πῶς ὁ Locke πραγματευόμενος θεωρητικῶς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀναφέρεται ἀμέσως ἀλλὰ σαφῶς εἰς τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα.

Ὁ Locke διακρίνει τρεῖς *ἐξουσίας*, ἀλλὰ καθ' ἃ φρονεῖ πᾶσα δικαστικὴ πρᾶξις οὐδὲν εἶναι εἰ μὴ πρᾶξις ἐκτελεστική, διότι ἐπιβάλλει εἰς τοὺς δικαζομένους τὴν πρὸς τὰ προστάγματα τοῦ νόμου συμμόρφωσιν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ μέγας ἄγγλος δημοσιολόγος διεῖδε τὸ ἓν τῶν δύο στοιχείων τῆς δικαστικῆς πράξεως. Ἀλλ' ἐδέησε νὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος μέχρις ὅτου οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὸ σύστημα τοῦ δικαίου καθορίσωσι τὰ συστατικὰ τῆς δικαστικῆς πράξεως στοιχεῖα μὲ ὅσην ὁ Locke σαφήνειαν.[2])

1) Βλ. Hauriou, Les constitutions du protectorat de Cromwell, ἐν R. D. P. 1899.

2) Βλ. Locke, Essay on civil government, §§ 143—152.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ.της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ὁ πόθος τῆς διατηρήσεως τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ, ἡ θέα τῶν δεινῶν, ὅσα ἐπέφερεν ἡ ἀπολυταρχία, ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν πολιτειακῶν θεσμῶν τῆς Ἀγγλίας, καθ' οὓς ἕκαστος ἄρχων, ἐξαιρουμένου τοῦ βασιλέως, ἢ βουλεύεται, ἢ ἐκτελεῖ, ἢ δικάζει, εἶναι τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα, ἡ τριπλῆ πραγματικὴ ἀφετηρία τῆς περὶ διακρίσεως τῶν τριῶν ἐξουσιῶν σφαλερᾶς διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν διετύπωσεν ὁ Montesquieu, προσδώσας εἰς ταύτην τελικὴν μορφήν.

Εἰς τοὺς περὶ τὸ δίκαιον ἀσχολουμένους ἀπέβη τὸ θέμα τοῦτο προσφιλέστατον καὶ οὕτω βαθμηδὸν ὀγκουμένη ἡ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν διδασκαλία κατέστη πολιτικὴ δοξασία ἢ μᾶλλον δόγμα. Γνωρίζουσα τρεῖς ἐννοιολογικῶς δῆθεν διαφόρους πολιτειακὰς ἐξουσίας, ἤτοι τὴν νομοθετικήν, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἡ πολιτικὴ αὕτη δοξασία σφαλερὰ οὖσα ἤγαγεν εἰς ἀκρότητας, εἰς ἃς περιέπεσε καὶ ὁ Immanuel Kant, διδάξας ὅτι ἑκάστην πολιτειακὴν ἐξουσίαν ὑποβαστάζει καὶ ἰδιαίτερον νομικὸν πρόσωπον.[1])

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διδασκαλία διαστρέφει καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀληθῆ περὶ πολιτείας θεωρίαν. Ὅπου ὑφίσταται πολλαπλότης ἐξουσίας, ὑφίσταται καὶ πολλαπλότης βουλήσεως, διότι ἡ ἐξουσία διακρίνεται τῆς ἐξουσίας οὐχὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται, —μὴ ἀποκλειομένου πῶς ἡ αὐτὴ ἐξουσία νὰ χρησιμοποιήσῃ διάφορα μέσα,—ἀλλ' ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς διεπούσης τὴν ἐξουσίαν βουλήσεως. Ὅπου ὅμως ὑφίσταται πολλαπλότης βουλήσεως δὲν ὑφίσταται πολιτεία, ἢ τουλάχιστον δὲν ὑφίσταται μία πολιτεία, ἧς εἶναι στοιχεῖον ἡ ἀδιαίρετος ἐξουσία.[2]) Διότι ἡ ὕπαρξις ἑνιαίας καὶ διακεκριμένης βουλήσεως διακρίνει τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην πολιτείαν. Εἶναι τελείως παράλογον ὡς ἐκ τούτου καὶ συνεπῶς ἀδύνατον μία πολιτεία νὰ ἔχῃ δύο βουλήσεις.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀποκλείεται νὰ συνυπάρξουν ἐν τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ δύο διακεκριμέναι πολιτειακαὶ βουλήσεις καὶ ἀφ' οὗ ἡ συνύπαρξις δύο ἢ περισσοτέρων ἐξουσιῶν συνεπάγεται τὴν συνύπαρξιν δύο ἢ περισσο-

---

1) Βλ. Kant, Rechtslehre, §§ 45—48. Βλ. σχετικῶς R. Mohl, Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften, I, 1855, σελ. 273 κ.ἑ.
2) Βλ. G. Jellinek, Allg. Staatslehre, 1922, σελ. 499.

τέρων βουλήσεων, ὁπουδήποτε συνυπάρχουσι δύο ἐξουσίαι δὲν ὑπάρχει πολιτεία ἢ πάντως δὲν ὑπάρχει μία πολιτεία.[1])

Τὴν διδασκαλίαν ταύτην περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν προεκάλεσε καὶ πολλαπλῶς ἀνέπτυξεν ἡ φιλελευθέρα κίνησις. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖ πῶς, ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς διακρίσεως τῶν πολιτειακῶν λειτουργιῶν ὁρμώμενοι, ἤχθησαν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ ΙΗ' καὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρίας, ἐν ᾧ πράγματι οὐδεμία ὑφίσταται λογικὴ ἀνάγκη τοιούτου ἢ παρομοίου συμπεράσματος.

Ἐκ τῆς συνυπάρξεως ὅμως δύο ἢ περισσοτέρων λειτουργιῶν δὲν ἕπεται καὶ ἡ συνύπαρξις διακεκριμένων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, διότι δὲν ἀποκλείεται ποσῶς ἡ αὐτὴ ἐξουσία καὶ νὰ θεσπίζῃ νόμους καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰ παραγγέλματα τῶν ἰδίων θεσπισμάτων, τέλος δὲ καὶ τῆς ἄρσεως τῶν διαφωνιῶν περὶ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου νὰ ἐπιμελῆται. Τὸ λειτούργημα εἶναι ἰδιότης τῆς ἐξουσίας καὶ οὐχὶ ἀντιθέτως ἡ ἐξουσία ἰδιότης τοῦ λειτουργήματος. Ὅθεν τὸ περὶ πολλαπλότητος ἢ μὴ τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας πρόβλημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν τριῶν πολιτειακῶν λειτουργιῶν.[2])

---

1) «Ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας εἶναι κατ' ἀκρίβειαν ἑνιαία ὡς ἡ πολιτεία αὐτή, διαιρουμένη ἁπλῶς ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν της, ἵνα αὕτη διεξάγηται κρεῖττον, διὰ διαφόρων καὶ αὐτοτελῶν ὀργάνων». Σπ. Εὐκλείδου, Πολιτικὴ Δικονομία, ὡς ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι, Α, 1902, σελ. 7 ὑποσ. 4.

2) Ὁ L. Duguit διαμφισβητεῖ τὴν ὕπαρξιν τόσον τῆς ἀπολύτου πολιτειακῆς ἐξουσίας (souveraineté) ὅσον καὶ τῆς ἐθνικῆς ἢ λαϊκῆς κυριαρχίας. Βλ. L. Duguit, Le droit social, droit individuel et la transformation de l'État, 1921, τοῦ αὐτοῦ, Les transformations du droit public, 1925, σελ. 2 κ. ἑ., ἀλλ' ἰδίως βλ. Traité de droit constitutionnel, II, 1923 σελ. 1, 13 κ. ἑ., 33 κ. ἑ., 91 κ. ἑ., 442 κ. ἑ. καὶ 573 κ. ἑ.

Κακῶς θεωρεῖται ὡς ὑποστήριγμα τῆς ἐννοίας τῆς πολιτείας ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἢ λαϊκῆς κυριαρχίας· πολιτειακὴ ἐξουσία ὑποτίθεται ἁπανταχοῦ καὶ ὁποτανδήποτε εἰς πᾶσαν πολιτειακὴν πρᾶξιν, τοὐναντίον ἡ λαϊκὴ κυριαρχία χρήζει νομίμου θεμελειώσεως. Ἡ διδασκαλία τοῦ L. Duguit οὐδόλως ἀπέδειξεν ἀνυπόστατον τὴν πολιτειακὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον ὅτι κατὰ φύσιν δέον ἡ πολιτειακὴ ἐξουσία νὰ δρᾷ συνῳδᾷ πρὸς τὸν κανόνα δικαίου (règle de droit). Τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἀναιρεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξουσίας, διότι ἄνευ ἐξουσίας δὲν εἶναι ἡ πραγματοποίησις πάσης ἐν γένει ἐπιταγῆς νοητή, βλ. R. v. Jhering Der Zweck im Recht, I, σελ. 245. Ὁ κανὼν δικαίου δὲν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΙΔ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Ν.Ε.Φ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ἡ διάγνωσις τῆς μοναδικότητος τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας ἤγαγε τοὺς περὶ τὸ δίκαιον ἀσχολουμένους εἰς τὸ νὰ κατανοήσουν ὅτι δὲν ἐπιδέχονται διάκρισιν αἱ τρεῖς ἐξουσίαι τῆς πολιτείας, ἀλλὰ τὰ τρία λειτουργήματα τῆς ἑνιαίας πολιτειακῆς ἐξουσίας.[1]) Ἀντικατέστησεν οὕτω τὴν περὶ διαιρέσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρίαν ἡ θεωρία περὶ διακρίσεως τῶν λειτουργημάτων τῆς πολιτείας εἰς τρία καὶ δὴ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀπὸ τοῦ νομοθετικοῦ καὶ τοῦ δικαστικοῦ ἀπ' ἀμφοτέρων.[2])

Διχογνωμοῦντες τινὲς δοξάζουν ὅτι εἰς τὴν πολιτείαν ἁρμόζουσι δύο λειτουργήματα, τὸ νομοθετικὸν καὶ τὸ ἐκτελεστικόν, τῆς διακρίσεως τῆς δικαστικῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας οὔσης ἀπαραδέκτου. Τῇ γνώμῃ ταύτῃ δὲν συνετάχθησαν οἱ πολλοί, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν

εἶναι «une création spontanée du milieu social»· Βλ. L. Duguit, Traité de droit constitutionnel, II, σελ. 90 καὶ 91.

1) Ὁ H. Kelsen γράφει «Dabei macht es keinen wesentlichen Unterschied, wenn man um die Einheit der Staatsgewalt wenigstens terminologisch aufrecht zu erhalten, statt von Gewalten, von Funktionen des Staates und sohin von Gesetzgebung, Rechtsprechung und Vollziehung spricht, solange nicht die Vorstellung von einem beziehungslosen Nebeneinander dieser drei Funktionen aufgegeben wird und an Stelle einer blossen mit dieser Vorstellung unvereinbaren Behauptung ihrer Einheit die klare und energische Bestimmung des zugrunde liegenden Einheitsprinzipes tritt». Βλ. H. Kelsen, Allgemeine Staatslehre, 1925 σελ. 259. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον λειτούργημα σημαίνει λειτούργημα καὶ ἐξουσία ἐξουσίαν τὰ ὑπὸ τοῦ H. Kelsen λεγόμενα εἶναι ἀνακόλουθα. Ὁ H. Kelsen εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον πλησιάζει τὸ πρόβλημα, εἰς ὃ ἀναφαίνεται ἡ τελικὴ ἀνεπάρκεια τῆς ἀπολύτου διακρίσεως τοῦ δέοντος ἀπὸ τὸ εἶναι. Ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸ εἶναι καὶ οὐχὶ εἰς τὸ δέον· βλ. Konstantin Tsatsos, Der Begriff des positiven Rechts, 1927, I, § 3.

2) Βλ. G. Jellinek, Gesetz und Verordnung, σελ. 246, Allgemeine Staatslehre, 1922. σελ. 595 κ. ἑ. ἰδίως σελ. 610. Τὴν θεωρίαν ταύτην κρίνει ὁ Haenel, Studien, II, σελ. 246 κ. ἑ. Τὴν θεωρίαν τὴν διακρίνουσαν οὐχὶ ἐξουσίας ἀλλὰ «λειτουργίας» ἐδίδαξεν ἐν Ἑλλάδι ὁ σεβαστὸς ἡμῶν διδάσκαλος Ν. Ν. Σαρίπολος, βλ. Σύστημα συνταγματικοῦ δικαίου καὶ γενικοῦ δημοσίου δικαίου, I, α, 1903, σελ. 186 κ. ἑ. ὡσαύτως, Σύστημα τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τῆς Ἑλλάδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῶν ξένων κρατῶν, II, 1923, σελ. 5 κ. ἑ.

Δύο «ἐξουσίας» νομοθετικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν διακρίνουν οἱ πολιτειολόγοι καὶ πολιτικοὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἰδίως οἱ Rousseau, Mably, Cazalès, Mirabeau, Mounier, Duport, Maury, Garat, βλ. Π. Σαχίνη, Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, 1910, σελ. 168 κ. ἑ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀποδεικνύεται ποσῶς ὅτι πράγματι δὲν εἶναι μόνον δύο τὰ λειτουργήματα τῆς ἑνιαίας πολιτειακῆς ἐξουσίας.[1])

1) Οἱ Ducrocq, Cours de Droit administratif, 7 ἐκδ., I, 1897 σελ. 22 κ. ἑ. Carré de Malberg, Théorie générale de l'État, I, 1920, σελ. 763 κ. ἑ. H. Berthélemy, Droit administratif, 1926, σελ. 11 κ. ἑ., Bornhak, Grundriss des deutschen Staatsrechts, Leipzig, 1907, σελ. 116, καὶ Preussisches Staatsrecht, I, 1911 σελ. 573 κ. ἑ., R. Redslob, Die Staatstheorien der französischen Nationalversammlung von 1789, 1921, σελ. 397 κ. ἑ. G. Meyer ἐν Meyer-Anchütz, Staatsrecht, 1919, § 8, διδάσκουν ὅτι τὸ δικάζειν καὶ τὸ ἐκτελεῖν (διοικεῖν) εἶναι πράξεις ἐννοιολογικῶς ὁμοιογενεῖς, βλ. καὶ G. Anschütz, Justiz und Verwaltung ἐν τῇ συλλογῇ Die Kultur der Gegenwart, Systematische Rachtswissenschaft. Ἐν Ἑλλάδι διδάσκουσι τὴν ὕπαρξιν δύο «ἐξουσιῶν» ὁ Δ. Ποταμιάνος. «Ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων δύο κυρίως ὑπάρχουσιν ἐξουσίαι, ἡ νομοθετική, παριστῶσα τὴν κοινὴν θέλησιν, καὶ ἡ ἐκτελεστική, ἡ τὴν ἐνέργειαν ἀσκοῦσα. Καὶ ἐνῷ ἡ πρώτη τίθησιν ἁπλῶς τοὺς νόμους, ρυθμίζουσα κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας αὐτὴν τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν, ἡ δευτέρα ἐκτελεῖ αὐτούς, κυρίαν ἀσχολίαν ἔχουσα τὴν πρόληψιν τῶν τοῦ δικαίου παραβιάσεων καὶ τὴν ταχεῖαν τῆς διαταραχθείσης ἐννόμου τάξεως ἀποκατάστασιν. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἄρα ἐξουσία, ἐν τῇ διπλῇ ταύτῃ ἐνεργείᾳ, περιλαμβάνει προδήλως καὶ τὴν δικαστικήν. Ἡ δικαστικὴ ἄρα ἐξουσία οὐδὲν ἄλλο εἶναι, θεωρητικῶς ἐξεταζομένη, ἢ μέρος τῆς ἐκτελεστικῆς, ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐνεργεῖ καὶ δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτῆς ἢ μόνον ἐὰν ἐπιτρέπωσι τοῦτο ρητῶς τοῦ ὀργανικοῦ νόμου διατάξεις, ὡς συμβαίνει καὶ παρ' ἡμῖν, ἔνθα κατὰ τὸ ἄρθρον 28 τοῦ Συντάγματος, ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ τρίτην ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελῆ ἐξουσίαν». Βλ. Δ. Ποταμιάνου, Ἑρμηνεία τῆς πολιτικῆς δικονομίας, I, 1902 σελ. 15.

Ὁ σχηματισμὸς δύο διακεκριμένων ἐννοιῶν ἀφορωσῶν τὴν ἁρμοδιότητα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπῆρξεν ἀδύνατος. Ὁ ὁρισμός, «Verwaltungssachen heissen alle diejenigen Angelegenheiten welche von den Verwaltungsorganen, Justizsachen alle diejenigen, welche von den Gerichten erledigt werden», βλ. Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht, I, 1924 σελ. 1 κ. ἑ. καὶ σελ. 13, ἢ ἕτερος ἀνάλογος τούτου, ἀποδεικνύουν ὅτι ἐννοιολογικὴ διάκρισις ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν εἶναι ἀδύνατος. Ἐφ' ὅσον δὲ αἱ δικαστικαὶ ἀρχαὶ διακρίνονται τῶν διοικητικῶν διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, οἱ ὁρισμοὶ ταυτολογοῦσι, κινούμενοι ἐντὸς φαύλου κύκλου. Βλ. ὅσον ἀφορᾷ τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην Ulbrich, Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht der Gegenwart (Grünhuts), Τόμ. 9, σελ. 1 κ. ἑ., Otto Mayer, Justiz und Verwaltung 1912, Vierhans, Verwaltungsarchiv, XI, σελ. 223 κ. ἑ. Kormann, Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, 7, σελ. 1 κ. ἑ. Τοῦτο ἀναγνωρίζει ἐμμέσως καὶ ὁ Otto Mayer: «Die Verwaltungsrechts-

§ 4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

Ὁ ἄνθρωπος κεκτημένος ἔλλογον συνείδησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων δημιουργεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνθρώπινος ἐνέργεια δὲν εἶναι ἁπλῆ φυσικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' ἀποβαίνει πρᾶξις.

Πᾶσα πρᾶξις ἐξεταζομένη ἐν σχέσει πρὸς τὸ τελικὸν αὐτῆς αἴτιον καὶ οὖσα σκόπιμος ὡς πρὸς αὐτὸ πρᾶξις, συνιστᾷ λειτουργείαν καὶ δὴ πολιτειακήν, ἐφ' ὅσον εἶναι πρᾶξις τῆς πολιτείας. Πολλαπλότης σκοπῶν τῆς πολιτειακῆς πράξεως δημιουργεῖ ἀνάλογον πολλαπλότητα λειτουργειῶν τῆς πολιτείας. Δοθέντος δὲ ὅτι κατ' ἀνάγκην οἱ σκοποὶ τῆς πολιτείας εἶναι δύο, νὰ θέτῃ δίκαιον καὶ νὰ τὸ ἐκτελῇ, αἱ λειτουργίαι τῆς πολιτείας εἶναι ἐπίσης δύο, ἀφ' ἑνὸς ἡ νομοθετικὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐκτελεστική. Τίθεται συνεπῶς τὸ ζήτημα ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν αἱ πράξεις τῆς πολιτείας εἰς πράξεις ἀποκλειστικῶς νομοθετικὰς καὶ εἰς πράξεις ἀποκλειστικῶς ἐκτελεστικάς. Ἀλλ' ὁ πραγματικὸς χωρισμὸς τῶν πράξεων τῆς πολιτείας εἰς πράξεις ἐκπληρούσας ἀποκλειστικῶς νομοθετικὴν ἢ ἀποκλειστικῶς ἐκτελεστικὴν λειτουργίαν εἶναι ἀδύνατος.

Πράγματι καὶ ἡ νομοθεσία ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ δέον νὰ διενεργεῖται νομίμως, δηλαδὴ συνῳδᾷ τῷ νόμῳ τῷ θεσπίζοντι τὰ κατ' αὐτὴν καὶ εἶναι ἀδύνατος ὁ προκαθορισμὸς πάσης λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου, τοῦ ἐκτελεστοῦ κατ' ἀκολουθίαν συμπληροῦντος ἐν μέρει τὸν νόμον. Ὡς ἐκ τούτου πᾶσα θέσπισις ἐπιταγῆς δικαίου εἶναι πρᾶξις ἐκτελεστικὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τὴν καθορίζουσαν τὸν τρόπον, καθ' ὃν δέον ν' ἀσκεῖται ἡ νομοθεσία καὶ τὰ ὅρια τὰ τοπικὰ καὶ χρονικὰ καὶ ἐνδεχομένως δὲ καὶ τὰ οὐσιαστικά, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ μόνον εἶναι νόμιμος ἡ θεσπιζομένη ἐπιταγή.

Ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἐκτέλεσις ἐπιταγῆς δικαίου εἶναι πρᾶξις ἐν μέρει νομοθετικὴ ὡς πρὸς πᾶν στοιχεῖον αὐτῆς μὴ προκαθοριζόμενον ὁλοκληρωτικῶς ὑπὸ τῶν ἐπιταγῶν τοῦ δικαίου, βάσει τῶν ὁποίων ἐκδίδεται, καὶ δικαιολογούμενον ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης εἰς τὴν πρᾶξιν νομο-

---

pflege ist sachlich vollkommen gleicher Natur wie die Zivilrechtspflege». βλ. Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht, I, 1924, σελ. 6 κ. ἑ.

1) Βλ. ἀνωτέρω.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Ι.Α.Κ.τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θετικῆς ἐνεργείας. Ἄρα δὲν εἶναι νοητὴ πρᾶξις πολιτειακὴ μὴ οὖσα συνέργεια τῆς τε νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας.

Οὕτω π. χ. ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων 53 κ. ἑ. τοῦ ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1935 ἐν ἰσχύϊ τεθέντος Συντάγματος τοῦ 1911 ψήφισις νόμου τινὸς εἶναι ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ἄρθρα ταῦτα πρᾶξις ἐκτελεστική. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 885 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, ὡς τοῦτο ἐτροποποίησεν ὁ Νόμος ΓΥΙΘ (1909) καὶ ὁ Νόμος ΓΦΝΔ (1910), κατόπιν ἀδείας τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν ἐκτελουμένη κατάσχεσις ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος ὁρίζοντος ὑπευθύνως τὰς λεπτομερείας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχικὴ πολιτειακὴ πρᾶξις ἡ ὁρίζουσα ἑαυτὴν εἶναι καὶ αὕτη πράγματι τοπικῶς καὶ χρονικῶς ἀδιάκριτος συνέργεια τοῦ τε νομοθετικοῦ καὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς πολιτείας λειτουργήματος. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ πράξει τῆς Α΄ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως τῆς 1 Ἰανουαρίου 1823, ἐνυπάρχει καὶ ἡ θέσις τοῦ πρωταρχικοῦ νόμου τῆς πολιτείας καὶ ἡ διακήρυξις τῆς ἐξουσίας τῆς ἐκπροσωπούσης τὸ κυρίαρχον ἔθνος Συνελεύσεως, συνιστῶσα τὴν πρώτην ἐκτέλεσιν τῆς πρωταρχικῆς ταύτης ἐπιταγῆς.[1])

Ἡ ἀναγκαίως ὑπάρχουσα δικαστικὴ ἀρχή, ἡ αἴρουσα πᾶσαν ἀμφισβήτησιν ἀφορῶσαν εἰς τὴν συμφωνίαν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου μετὰ τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐνεργουμένων πράξεων δὲν ἀσκεῖ ποσῶς ἰδιαίτερον λειτούργημα. Τοὐναντίον τὸ δικάζειν εἶναι πρᾶξις πολιτειακή, δι᾿ ἧς, καθ᾿ ὅ μέρος δὲν ἐφαρμόζεται τὸ ἰσχῦον δίκαιον θεσπίζονται, λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας αὐτοῦ, οἱ εἰδικώτεροι ἐν ὄψει τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως ἀναγκαῖοι κανόνες, ἵνα μὴ παραμείνῃ ἀδίκαστος ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἀχθεῖσα διαφορά.[2]) Καὶ ἐπειδὴ τὸ δίκαιον οὐδέποτε

1) Βλ. Ν. Ν. Σαριπόλου, Ἡ πρώτη ἐθνοσυνέλευσις καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου, 1907. Τὸ νοητὸν διακεκριμένων συστατικῶς ἐννοιῶν μιᾶς πράγματι ἀδιαιρέτου ἑνότητος διδάσκει καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαίρεσιν τῶν «ἐξουσιῶν» καὶ ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος «Ὡς δ᾿ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου καίπερ διακεκριμέναι ἀδιαιρέτως συνυπάρχουσι βούλησις, κρίσις καὶ ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐν ἑνιαίῳ περιληπτικῷ ἀδιαιρέτῳ καὶ νοουμένῳ ὄντι αἱ τρεῖς ἐξουσίαι συνταυτίζονται, τὸ δὲ ὄν τοῦτο καλεῖται συντακτικὴ ἀρχή». Βλ. Ν. Ι. Σαριπόλου, Πραγματεία τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου, Ι, 1874, § 48.

2) Βλ. ἄρθρ. 56 καὶ 57 Π. Δ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ... ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ... ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Γ.Λ. ... ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

εἶναι ἀπολύτως συγκεκριμένον, τὸ δικάζειν εἶναι συνάμα ἐκτέλεσις τεθειμένου δικαίου, ἀλλὰ καὶ θέσις κανόνος δικαίου. Ὅσον εἶναι γενικώτερα τὰ προστάγματα τοῦ ἰσχύοντος δικαίου τόσον εὐρυτέρα εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας, τὴν ὁποίαν ὁ δικάζων ἀσκεῖ, καὶ ἀντιθέτως ὅσον εἰδικώτερα εἶναι τὰ προστάγματα τοῦ ἰσχύοντος δικαίου, τόσον στενωτέρα εἶναι ἡ ἔκτασις νομοθετικῆς αὐτοῦ λειτουργίας. Ὁπωσδήποτε ὅμως δὲν ὑπάρχει ἑνιαία δικαστικὴ λειτουργία, ἀλλὰ μόνον ἑνιαία δικαστικὴ ἀρχὴ ἀσκοῦσα δύο λειτουργήματα διὰ μιᾶς πράξεως.[1])

Τούτου τεθέντος καταπίπτει πᾶσα διδασκαλία ταυτίζουσα τὴν ὀντολογικὴν διάκρισιν τῶν φορέων τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἐννοιολογικὴν διάκρισιν τῶν λειτουργημάτων καὶ οὕτως, ὅπερ σπουδαιότερον, δὲν ὑφίσταται πλέον τὸ ἐπιχείρημα περὶ λογικῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἱστορικῆς ταύτης διακρίσεως, ἧς ἡ ἀπόλυτος ἐφαρμογὴ εἶναι φύσει ἀδύνατος.

Δυνατὸν νὰ προβληθῇ ἐμπειρικὴ ἀντίρρησις, ἐρειδομένη πρὸ παντὸς ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διδασκαλίας περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ἐν τοῖς συνταγματικοῖς νόμοις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, τῆς πρώτης γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας τοῦ 1823.[2])

Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν θέσις λογικῶς ὀρθὴ ν' ἀνατραπῇ δι' ἀντιθέσεως ἐμπειρικῶς θεμελιουμένης, ὄχι διότι τῆς ἐμπειρίας κατισχύει ἡ λογική, ἀλλὰ διότι αἱ ἀληθῶς ἐμπειρικαὶ καὶ αἱ λογικῶς ὀρθαὶ ἀπόψεις συμπίπτουν ἀναγκαίως. Ὥστε ὁσάκις ἀντιτίθεται ἡ ἐμπειρία εἰς τὴν θεωρίαν δυοῖν θάττερον ἢ ἡ θεωρητικὴ θέσις δὲν εἶναι λογικῶς ὀρθὴ ἢ ἡ ἐμπειρικὴ ἀντίθεσις δὲν ἐρείδεται πράγματι ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας[3])

---

1) Βλ. Meyer-Anschütz, Staatsrecht, 1919, Einleitung, § 8.

2) Βλ. ὡς πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας Stevens, Sources de la constitution des Etats-Unis, 1897, σελ. 48 κ. ἑ. καὶ Bryce, La république americaine, I, 1900, σελ. 26 κ. ἑ. ὡς πρὸς τὴν Γαλλίαν, L. Duguit, La séparation des pouvoirs et l'Assemblée Nationale de 1789, 1894 καὶ Traité de droit constitutionnel, II, 1923, σελ. 514 κ.ἑ. καὶ γενικῶς Artur, De la séparation des pouvoirs et de la séparation des fonctions, 1904 καὶ Π. Σαχίνη, Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, 1910, σελ. 71 κ. ἑ. σελ. 203 κ. ἑ. σελ. 217 κ. ἑ. τέλος ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορίαι, Ε', 1925. σελ. 41 κ. ἑ.

3) Ἀφ' ἧς ὑποτεθῇ ὡς δεδομένη γνῶσις ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι νοητόν,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Εκδ. Δ της Κ. τ.τ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

§ 5. Η ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ

Γεννᾶται οὕτω τὸ ζήτημα ποῖον εἶναι τὸ νόημα τῆς ἐπιτασσομένης ἔν τινι πολιτεύματι διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ἢ λειτουργιῶν τῆς πολιτείας.[1])

Χωρισμὸς τῶν ἐξουσιῶν εἶναι ἀδύνατος, διότι ἡ ἐξουσία εἶναι ἀδιαίρετος ἢ μᾶλλον ἡ διαίρεσις αὐτῆς συνεπάγεται διάσπασιν τῆς πολιτείας. Χωρισμὸς τῶν λειτουργιῶν δι᾽ ἀναθέσεως εἰς ἑκάστην ἀρχὴν τῆς ἀσκήσεως μιᾶς καὶ μόνον λειτουργίας εἶναι ἀδύνατος, διότι πᾶσα πρᾶξις ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς μετέχει κατ᾽ ἀνάγκην καὶ τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ νόημα τῆς συνταγματικῆς διατάξεως.

δέον νὰ κινηθῇ ὁ στοχασμὸς μεταξὺ δύο ὑποθέσεων, τῶν ἑξῆς: ἢ θέλει θεωρηθῇ ὁ νοητὸς κόσμος ὡς φαινόμενον τοῦ ὑποτιθεμένου λόγου, ἢ ἀντιθέτως θέλει θεωρηθῇ ὁ νοητὸς λόγος ὡς φαινόμενον τοῦ ὑποτιθεμένου κόσμου. Ἀλλ᾽ εἶναι τότε ἀδύνατον ν᾽ ἀναιρέσῃ ἡ πράγματι ἐμπειρικὴ γνῶσις τὸ ἀληθῶς λογικὸν συμπέρασμα, ὡς εἶναι ἀδύνατον ἐπίσης ν᾽ ἀναιρέσῃ τὸ ἀληθῶς λογικὸν συμπέρασμα τὴν πράγματι ἐμπειρικὴν γνῶσιν. Ἡ γνώμη, καθ᾽ ἣν δὲν ὑποτίθεται ὡς δεδομένη γνῶσις ὅτι τὸ πᾶν εἶναι νοητόν, οὐδεμιᾶς χρήζει προσοχῆς, ἐπειδὴ πᾶσα λογικὴ προσπάθεια, πᾶσα συνδιάλεξις βασίζεται ἐπὶ τῆς οὕτως ἀναιρουμένης ὑποθέσεως.

Ἀμελέτητος ροπὴ εἰσαχθεῖσα καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ἱστορικῶν προβλημάτων, ἰδίως τῶν κοινωνικῶν, πολλαπλῶς ἐπιδράσασα τὴν ἐπιστημονικὴν συνείδησιν, κατ᾽ ἐξοχὴν δὲ τὴν συνείδησιν τῶν αὐτοκληθέντων «πραγματιστῶν», τῶν παρατασσόντων σωρείαν γεγονότων, ἐλέγχεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως ὡς ἄκριτος. Βλ. ἐν τούτοις Ἀ. Παπαναστασίου, Μεθοδολογικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς, ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν κοινωνικῶν καὶ νομικῶν ἐπιστημῶν, I, 1908—1909, σελ. 1 κ. ἑ. ἰδίως σελ. 21.

Ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ δημοσίου δικαίου προσπάθεια ἀνάλογος καὶ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ τοῦ G. Jèze, «des faits, rien que des faits, tous les faits». Βλ. G. Jèze, Revista de drept public, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1916, συγκρ. τὸν ἀντικρούοντα M. Hauriou, Précis de droit administratif et de droit public, 1927, σελ. VIII κ. ἑ. Καὶ ὁ L. Duguit θέλει νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν «sur l'observation impartiale des faits». Ἀλλ᾽ ὡς εὐστόχως ἀνέφερεν ὁ Γ. Μαριδάκης «οὐ τὰ πράγματα ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα» βλ. Γ. Μαριδάκη, Léon Duguit, Τὸ κοινωνικὸν δίκαιον, τὸ ἀτομικὸν δίκαιον καὶ ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Κράτους, ἐν «*Δικαιοσύνῃ*», I, σελ. 381, 384.

1) Βλ. Artur, De la séparation des pouvoirs et de la séparation des fonctions, 1904, σελ. 4 κ. ἑ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ψ.Υ.Δ της Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Κατὰ συνέπειαν τὸ μόνον δυνατόν, ἄρα καὶ ἀληθές, νόημα τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν κατὰ τὸ Σύνταγμα εἶναι:

α') Ὅτι αἱ ἀρχαὶ δέον νὰ διακριθοῦν εἰς νομοθετικάς, ἐκτελεστικὰς καὶ δικαστικὰς οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὑφίστανται τρεῖς λειτουργίαι καὶ τρεῖς τάξεις ἀρχῶν καὶ ὅτι εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν ἀνατίθεται ἀποκλειστικῶς ἡ ἄσκησις μιᾶς καὶ μόνον λειτουργίας, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι εἰς τὰς νομοθετικὰς ἀρχὰς ἀνατίθεται κατὰ προτίμησιν πᾶσα κυρίως νομοθετικὴ λειτουργία, εἰς τὰς ἐκτελεστικὰς κατὰ προτίμησιν πᾶσα κυρίως ἐκτελεστικὴ λειτουργία, καὶ τέλος εἰς τὰς δικαστικὰς κατὰ προτίμησιν πᾶσα κυρίως δικαστικὴ ἁρμοδιότης.

β') Ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάθεσις ἑτεροειδῶν ἀρχῶν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ

γ') Ὅτι ἑκάστη ἀρχή, ἐφ' ὅσον ἐνήργησεν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδίας ἁρμοδιότητος, δεσμεύει κατὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἰδίας ἐνεργείας τὰς ἄλλας ἀρχάς.

Ἀρχὴν δύναται ν' ἀποτελῇ εἷς καὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ παραλλήλως ἢ ἐν ἐπαλλήλῳ πειθαρχικῇ συνεχείᾳ.[1])

Τὸ εἶδος τῆς ὑπό τινος ἀρχῆς ἀσκουμένης λειτουργίας δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἀσφαλὲς διακριτικὸν αὐτῆς γνώρισμα ἀφοῦ κατ' ἀνάγκην ἀσκοῦνται συνάμα παρ' ἑκάστης ἀρχῆς, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὕτη, καὶ ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία καὶ ἐνῷ αἱ λειτουργίαι κατ' ἀνάγκην εἶναι δύο, ἐν πάσει πολιτείᾳ δύο, καὶ πάντοτε δύο, αἱ ἀρχαὶ εἶναι ὅτε μὲν πολλαὶ ὅτε δὲ μία, ἀναλόγως τῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκει ἡ πολιτεία, τείνουσαι νὰ διακριθῶσι καὶ ὑποκειμενικῶς, δῆλα δὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα περιβάλλονται τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀντικειμενικῶς, δῆλα δὴ ἀπὸ ἀπόψεως ἁρμοδιότητος εἰς διακεκριμένα ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀντικείμενα.[2])

Ὅθεν ἡ ἐννοιολογικὴ διαίρεσις τῶν λειτουργιῶν τῆς ἑνιαίας πολιτειακῆς ἐξουσίας διαφέρει ἀπολύτως τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν, ἥτις ἐὰν δὲν εἶναι διάκρισις ὀντολογικὴ τείνει πάντως ν' ἀποβῇ τοιαύτη.

---

1) Βλ. Γ. Παπαχατζῆ, Σύστημα, Α', 1938, σελ. 253 κ. ἑ.

2) Περὶ διακρίσεως τῶν ἀρχῶν καὶ δὴ τῶν ἐκτελεστικῶν ἀπὸ τῶν δικαστικῶν βλ. H. Berthélemy, Traité élémentaire de droit administratif, 1925, σελ. 20 κ. ἑ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΓΡΙΤΣΗΣ
Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ἡ διάκρισις τῶν ἀρχῶν προέρχεται ἀπὸ λόγους διαφόρους ἐκείνων, οἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας. Εἰς τὴν φιλελευθέραν πολιτείαν αἱ ἀρχαὶ διεκρίθησαν εἰς νομοθετικάς, διοικητικὰς καὶ δικαστικάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς πολιτείας ἔχει ἀποβῆ καὶ τυπικῶς εὐρὺ καὶ οὐσιαστικῶς περίπλοκον ἔχουν ὑποδιαιρεθῆ καὶ ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ διοικητικὴ καὶ ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ καὶ ἤδη δὲν ὑφίσταται μία νομοθετικὴ μία διοικητικὴ καὶ μία δικαστικὴ ἀρχή, ἀλλὰ τρία ὁλόκληρα συστήματα, οὕτως ὥστε ὀρθότερον εἶναι νὰ γίνῃ λόγος ἐφ' ἑξῆς περὶ διακρίσεως τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις εἰς συστήματα ἢ περὶ ἁπλῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν. Ὁπωσδήποτε εἰς ἑκάστην ἀρχὴν παρέχεται ἡ ἱκανότης νὰ περιορίζῃ καὶ νὰ δεσμεύῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἄλλων ἀρχῶν. Ἡ ἔκτασις καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς τοιαύτης ἱκανότητος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν διάκρισιν τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις.

Ὁ σκοπός, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν ἡ διάκρισις αὕτη τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις, δὲν ἤθελε πραγματοποιηθῆ, ἐὰν αἱ Βουλαὶ ἦσαν ἀπεριόριστοι. Παρεσχέθη οὕτως εἰς μὲν τὸν ἀρχηγὸν τῆς λεγομένης ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀφ' ἑνὸς τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ αὐτὸς τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἀφ' ἑτέρου τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας ἐπὶ τῶν ψηφιζομένων νόμων, εἰς δὲ τὰ δικαστήρια τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζωσι τὴν συνταγματικότητα τῶν νόμων ἀρνούμενα τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντισυνταγματικῶν νόμων. Ἀλλὰ καὶ τῆς διοικήσεως ἡ ἀνεξαρτησία ἤθελε ματαιώσει τὸν σκοπόν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν ἡ διάκρισις τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις. Παρεσχέθη οὕτως εἰς μὲν τὴν Βουλὴν τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχῃ τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς διοικήσεως ἐν γένει καὶ ἡ θέσις τῆς κυβερνήσεως ἐξηρτήθη ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς εἰς δὲ τὴν δικαιοσύνην νὰ ἐλέγχῃ, παρεμπιπτόντως τοὐλάχιστον, τὸ κῦρος τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως. Ἀλλὰ καὶ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀπόλυτος ἀνεξαρτησία ἤθελεν ἐνδεχομένως δυσχεράνει τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν. Παρεσχέθη οὕτως εἰς μὲν τὴν Βουλὴν τὸ δικαίωμα τῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων εἰς δὲν τὴν διοίκησιν τὸ δικαίωμα νὰ χαρίζῃ τὰς ποινὰς ἢ ν' ἀμνηστεύῃ ἀδικήματα.

Ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν ἀρχῶν σκοπὸν ἔχει τὴν ὅσον ἔνεστι με-

γαλυτέραν ἀσφάλειαν ἑνὸς ἑκάστου πολίτου ἢ καὶ ἀνθρώπου γενικῶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς πολιτείας. Πολλῶν δὲ πολιτευμάτων ἡ διατύπωσις καὶ πολλῶν συγγραφέων ἡ γνώμη ταυτίζει τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τῆς πολιτείας πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν.[1])

Ἀλλ᾽ ἡ ταύτισις αὕτη κακῶς ἐγένετο, διότι ἄλλο εἶναι ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν ἐπιδιώκεται ὡρισμένον ἀποτέλεσμα καὶ ἄλλο αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν ἐπιδιώκεται ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ φιλελευθέρᾳ πολιτείᾳ, προσιδιάζει εἰς τὴν πολιτείαν τὴν μὴ διεκδικοῦσαν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἀλλ᾽ ἀναγνωρίζουσαν ἑαυτὴν ὡς ἐνδεχομένως ἄδικον. Ἀντιθέτως ἐν τῇ ἐκκλησιαζούσῃ δημοκρατίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἡ πολιτεία διεκδικεῖ ἀπόλυτον ἐξουσίαν πιστεύουσα ἑαυτὴν δικαίαν καὶ ὁ πολίτης ἦτο ἐλεύθερος οὐχὶ δι᾽ ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἐνδεχομένης πολιτειακῆς ἀδικίας, ἀλλὰ διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς πολιτείας.[2])

Οἱ νομικοὶ προσεπάθησαν, ἐν μιᾷ διακρίσει, τῶν πάντων τὴν συνένωσιν καὶ τούτου ἕνεκεν ἐπῆλθεν ἡ σύγχυσις τῆς λογικῶς ἀναγκαίας διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν πρὸς τὴν πολιτικῶς ἐνδεχομένως σκόπιμον διάκρισιν τῶν ἀρχῶν. Αἱ κατ᾽ ἀνάγκην ἀτυχεῖς ἀπόπειραι μιᾶς καὶ μόνης διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας καὶ συνάμα τῶν ἀρχῶν αὐτῆς ἐγένοντο λόγῳ παραγνωρίσεως τῆς ἀπολύτου ἀδυναμίας ν᾽ ἀσκῇ ἑκάστη ἀρχὴ μίαν ἀποκλειστικῶς λειτουργίαν. Ἡ παραγνώρισις δὲ αὕτη ἠμπόδισεν ἐν πολλοῖς τὴν βαθυτέραν νομικὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος.[3])

---

1) Ἐμφανέστερον παντὸς συγγραφέως ὁ Montesquieu καὶ παντὸς πολιτεύματος τὸ ἄρθρ. 16 τῆς Déclaration des droits de l'homme et du citoyen τοῦ 1789. «Toute société dans laquelle la garantie des droits n'est pas assurée, ni la séparation des pouvoirs determinée n'a point de constitution».

2) Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόβλημα τῶν ὁρίων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους βλ. πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ ἔργον τοῦ F. Meinecke, Die Idee der Staatsraison 1924, ἰδία σελ. 511 κ.ἑ. καὶ Fr. Darmstaedter, Rechtstaat oder Machtstaat, 1932, σελ. 122 κ.ἑ., ὅστις ἀναπτύσει τὰ τῆς ἀντιθέσεως δικαίου καὶ πολιτείας, βλ. Oppenheimer, II, Der Staat 1926, σελ. 289 κ. ἑ. Πόσον ἔχει παρεξηγηθῆ ἐν προκειμένῳ ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς ἑγελιανῆς διδασκαλίας ἀποδεικνύεται σαφῶς ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ A. Lasson, Rechtsphilosophie, 1882 σελ. 317 κ. ἑ.

3) Ὁ F. Schmitthenner, Grundlinien des allgemeinen oder idealen Staatsrechts, 1845, σελ. 73 καὶ 142 οὐσιαστικὴν ἀφ᾽ ἑνός, τυπικὴν ἀφ᾽ ἑτέ-

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ἡ μεγαλυτέρα σύγχυσις ἐπῆλθεν ὡς πρὸς τὴν λεγομένην δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Ὁπωσδήποτε ὅμως, μὴ εἰσακουσθέντων τῶν μελῶν τῆς πρώτης γαλλικῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν ὑποστηριξάντων τὴν ὕπαρξιν δύο μόνον ἐξουσιῶν, τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς, ἐπεκράτησε τὸ δόγμα τῆς διακρίσεως τῆς δικαστικῆς ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἀπ' ἀμφοτέρων.[1]) Τὰ φιλελεύθερα συντάγματα ἐθέσπισαν ἀκολούθως τὴν τριττὴν τῶν «ἐξουσιῶν» διάκρισιν· οὐσιαστικῶς ὅμως ἐπῆλθε τριττὴ διάκρισις τῶν ἀρχῶν, ἐν ᾗ ἡ ὀνομαζομένη νομοθετικὴ «ἐξουσία» ἀσκεῖ ἰδίως νομοθετικὸν λειτούργημα, ἡ ὀνομαζομένη ἐκτελεστικὴ «ἐξουσία» ἰδίως ἐκτελεστικόν, ἡ δὲ τρίτη, ἡ δικαστική, ἐξ ἴσου καὶ τὰ δύο λειτουργήματα, ἤτοι καὶ τὸ νομοθετικὸν καὶ τὸ ἐκτελεστικόν.

Ἡ παντὶ ἀνθρωπίνῳ προσιδιάζουσα ἀνάγκη τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων οὐδόλως ἀπαιτεῖ πλῆθος ἀρχῶν, ἀλλὰ μόνον πλῆθος ἀρχόντων, ὧν ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως μορφουμένη τελειότερον ἐνεργεῖ.

Τοὐναντίον πολλάκις ὁ ὑπερβολικὸς καταμερισμὸς τῶν ἀρχῶν ἐπιβραδύνει τὴν ἐνέργειαν τῆς πολιτείας, διαμφισβητουμένης τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν. Τούτου ἕνεκεν ὁ καθορισμὸς τῶν ἁρμοδιοτήτων εἶναι ἀνάγκη πολιτειακή. Ἡ δὲ σύγχυσις τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργημάτων, τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν λειτουργῶν συνεπάγεται σύγχυσιν ἁρμοδιοτήτων, διότι οἱ ἀδυνατοῦντες ν' ἀνεύρουν ἕκαστον λειτούργημα ἀμιγὲς ἐν ἑκάστῃ ἀρχῇ, προσφεύγουν εἰς ἀντιρρήσεις ἀναρμοδιότητος.[2])

Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ἡ ἀνακηρύττουσα τὴν λεγομένην νομοθετικὴν ἐξουσίαν φύσει ἀνωτέραν πάσης ἄλλης. Ἀλλὰ τί σημαίνει

ρου ποιούμενος διάκρισιν, διεῖδεν ἔν τινι μέτρῳ τὴν διαφορὰν τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἀρχῆς. Τῇ γνώμῃ τοῦ F. Schmitthenner συνετάχθησαν οἱ P. Laband, Schulze-Gaewernitz, A. Pernice, G. Meyer, G. Jellinek καὶ G. Anschütz, ἐν Ἑλλάδι ὁ Ι. Ἀραβαντινός, Συνταγματικὸν δίκαιον, II, 1902, σελ. 2.

1) Βλ. Π. Σ. Σαχίνη, Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, 1910, σελ. 168—194 καὶ 245—249.

2) Βλ. Ἰ. Ἀραβαντινοῦ, Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν δίκαιον, I, 1897, § 3, σημ. 8 καὶ ἰδιαίτατα, II, 1902, § 14.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ... ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ... ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ... ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀνωτέρα, δεδομένης οὔσης τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις ἐχούσας διακεκριμένην ἑκάστη ἁρμοδιότητα;

Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας θὰ ἔλεγέ τις ὅτι διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς πολιτείας εἶναι ἡ νομοθεσία καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν νόμων ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος.

Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν εἰς τρεῖς τάξεις διακεκριμένων ἀρχῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ νομοθετεῖν, ἀνωτέρα πάσης ἄλλης εἶναι λαμβανομένη συνολικῶς ἡ λεγομένη νομοθετικὴ πράγματι τάξις,[1]) ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐκτελεῖν, ἀνωτέρα πάσης ἄλλης εἶναι λαμβανομένη συνολικῶς ἡ λεγομένη ἐκτελεστικὴ τάξις.[2]) Τέλος δ' ἐν σχέσει πρὸς τὸ δικάζειν ἀνωτέρα πάσης ἄλλης εἶναι λαμβανομένη συνολικῶς ἡ λεγομένη δικαστικὴ τάξις.[3]) Ἀναμφισβητήτως ὅμως τὴν πρωτοβουλίαν ἔχουν ὡς πρός τε τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην αἱ νομοθετικαὶ ἀρχαί, αἵτινες δυνάμεναι νὰ τροποποιῶσι τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐθέσπισαν, δύνανται νὰ κατευθύνωσι τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὁρίζουσαι τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων αὗται θὰ κινηθοῦν. Ἐκ τούτου καὶ ἵνα ἡ φιλελευθέρα πολιτικὴ εἶναι συνεπὴς πρὸς ἑαυτὴν ἕπεται διττὸν αἴτημα:

α) Νὰ μὴ ψηφίζωνται νόμοι ἀναδρομικοί, δι' ὧν ἀνατρέπεται ἡ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων ἐπελθοῦσα τάξις καὶ περιορίζεται ἡ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδίας ἁρμοδιότητος ἐπιβεβλημένη ἀνεξαρτησία τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης.[4])

β) Νὰ μὴ ψηφίζωνται νόμοι ἀπολύτως εἰδικοί, ὁπόταν ἡ λεγομένη νομοθετικὴ ἐξουσία ὑποκαθίσταται εἰς τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης.[5])

Ἐν τούτοις ἐν τῇ φιλελευθέρᾳ πολιτείᾳ ἐγένοντο διαρκῶς ὀλιγώτερον σεβαστὰ τὰ δύο ἀνωτέρω ἐκτεθέντα αἰτήματα, διακηρυσσομένης καὶ ὁλονὲν ἐντονώτερον τῆς ὑπεροχῆς τῶν Βουλῶν ἔναντι τῆς διοικήσεως καὶ

1) Δηλαδὴ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βουλὴ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1911, ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927.

2) Δηλαδὴ ὁ Βασιλεύς, ἡ Κυβέρνησις καὶ αἱ διοικητικαὶ ἀρχαί.

3) Δηλαδὴ ὁ Ἄρειος Πάγος, τὰ Ἐφετεῖα, τὰ Πρωτοδικεῖα, καὶ γενικῶς ἡ ὅλη δικαστικὴ ἱεραρχία.

4) Βλ. γενικῶς περὶ τῆς ἀναδρομικῆς ἰσχύος τῶν νόμων Β. Παπαδοπούλου, Ἡ ἀναδρομικὴ δύναμις τῶν νόμων, 1906.

5) Βλ. Η. Kelsen, Allgemeine Staatslehre, 1925, σελ. 231 κ. ἑ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ε.Υ. Δ. Κ.τ.λ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τῆς δικαιοσύνης.[1]) Ἐπῆλθεν οὕτω διαρκῶς μεγαλύτερος ὁ περιορισμὸς τῆς πρωτοβουλίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς.[2]) Οὐδὲ ἡ διάκρισις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς συντακτικὴν (pouvoir constituant) καὶ εἰς συντεταγμένην (pouvoir constitué) ἠδυνήθη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φραγμὸς κατὰ τῆς τοιαύτης ῥοπῆς.[3]) Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἓν τῶν σπουδαιοτέρων αἰτίων τῆς κρίσεως τῆς δημοκρατίας τῆς ἐκδηλωθείσης κυρίως ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐφεξῆς.[4]) Τοὐναντίον διακηρυττομένης τῆς ἰσορροπίας τῶν λεγομένων ἐξουσιῶν τῆς πολιτείας ἀποκλείεται τοιοῦτον ἐνδεχόμενον. Ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἡ ἀντίθετος ἐν τῇ πολιτείᾳ ῥοπὴ διὰ τοῦ περιορισμοῦ μέχρις ἐξαφανίσεως τῆς ἁρμοδιότητος τῶν Βουλῶν, ἐπεκτεινομένης ἀναλόγως τῆς ἁρμοδιότητος τῆς λεγομένης ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.[5])

---

1) Βλ. Arangio-Ruiz, Diritto costituzionale, 1913, σελ. 467 κ. ἑ.

2) Ὁ Condorcet ἀναφερόμενος εἰς τὸ Σύνταγμα τῶν Γιρονδίνων ὑποστηρίζει τὰ ἑξῆς: «Le conseil exécutif ne doit pas être considéré comme un véritable pouvoir. Il ne doit pas vouloir... Il est la main avec laquelle les legistateurs agissent, l'oeil avec lequel ils observent les détails de l'exécution de leurs décrets».

3) Βλ. γενικῶς H. Kelsen, Das Problem des Parlamentarismus, 1924, C. Schmitt, Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, 1926, καὶ Θ. Τσάτσου, Κοινοβουλευτισμός, 1932.

4) Βλ. Zweig, Die Lehre vom Pouvoir Constituant, 1909, σελ. 240 κ.ἑ. καὶ R. Smend, Verfassung und Verfassungsrecht, 1928, σελ. 78 κ. ἑ.

5) Τοὐναντίον ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ P. N. F. διακηρύττουσι τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐκτελεστικῆς. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ γραφόμενα ὑπὸ τῶν C. Petrone καὶ G. Napolitano. Il nuovo diritto costituzionale e amministrativo, 1928, σελ. 27 καὶ 28. «Or dunque con la divisione dei poteri non si riesce che ad intralciare i movimenti dei vari organi e a creare dei contrasti e delle lotte veramente dannose al publico benessere. L'attuazione rigorosa ed assoluta del principio della divisione dei poteri è una ideologia non realizzabile, poiché in pratica scinde l'unita dello Stato e ne arresta del tutto il funzionamento. La divisione e necessaria sopratutto per ragioni teoriche». Ἀληθὲς εἶναι ἀκριβῶς τἀντίθετον, διότι ὄχι «θεωρητικοὶ» ἀλλὰ «πρακτικοὶ» λόγοι προὐκάλεσαν τὴν διάκρισιν τῶν «ἐξουσιῶν». «Ma nella pratica va attuata cum grano salis, altrimenti verrebe ad essere intralciata la azione dello Stato. Occore dunque, che un potere abbia preminenza di fronte agli altri e tale potere deve naturalmente essere il potere essecutivo, rappresentato dal Cabinetto, il quale ha l'esperienza, la necessaria responsabilita e i mezzi atti ad avere asso-

Ὁπωσδήποτε τὸ πρόβλημα ὡς πρὸς τὸ ποία εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν ᾗ ἐπῆλθεν ἡ διάκρισις τῶν ἀρχῶν εἰς τάξεις καὶ ἐν ᾗ θεσπίζεται ἡ διάκρισις τῶν λειτουργιῶν δὲν εἶναι δεκτικὸν λύσεως γενικῆς ἀλλὰ μόνον λύσεως εἰδικῆς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς συγκεριμένον ἑκάστοτε πολίτευμα. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἤθελεν εἶναι ἀπορίας ἄξιον ἐὰν οὐδεμία ἐξεδηλοῦτο προσπάθεια νὰ θεμελιωθῇ ἡ ἑνότης τῆς πολιτείας ἐπὶ ἄλλης βάσεως καὶ οὐχὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν ὡς ἐξουσιῶν τῶν διακεκριμένων εἰς τάξεις ἀρχῶν. Ἐδημιουργήθη οὕτως ἡ περὶ λαϊκῆς ἢ ἐθνικῆς κυριαρχίας πολιτικὴ πρὸ παντὸς θεωρία. Πᾶσα ἐξουσία, καὶ ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ δικαστική, ἐκπηγάζει ἐκ τῆς λαϊκῆς ἢ ἐθνικῆς κυριαρχίας. Οὕτω τριχοτομεῖται ἡ λαϊκὴ κυριαρχία ἐν εἴδει Ἁγίας Τριάδος τρισυποστάτου μέν, ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου δέ.

Τῆς πολιτικῆς τριάδος τὴν συνοχὴν ἐξασφαλίζει ἡ παρὰ τοῦ λαοῦ, ὡς φορέως τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, διδομένη πρὸς ἑκάστην ἐξουσίαν ἐντολή. Συνεπείᾳ τούτου ἐπῆλθε βαθμιαίως ἡ διάγνωσις τῆς ἐλλείψεως ἰδίας ἐξουσίας παρ' ἑκάστῃ τῶν λεγομένων ἐξουσιῶν, διότι ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχει μόνον ὁ αὐτοδικαίως ὑφιστάμενος. Εἰς τὴν τοιαύτην διάγνωσιν συνέτεινε καὶ ἡ ἀντίληψις, καθ' ἣν ἡ πλήρης ἐξουσιοδότησις ἀποτελεῖ ἀπαλλοτρίωσιν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς ἢ λαϊκῆς κυριαρχίας.[1])

Σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ φιλελευθέρᾳ πολιτείᾳ, ἡ διαρκῶς εὐρυνομένη ἔκτασις τῆς πρωτοβουλίας τῆς νομοθετικῆς ἀρχῆς, ἐγέννησε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ, ὡς φορέως τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἔχει δοθῇ εἰς μόνην τὴν λεγομένην νομοθετικὴν ἐξουσίαν.[1])

---

luta predominanza di fronte agli altri poteri e ad attuare uno Stato dall'azione unica, uniforme e rettilinea: lo Stato legale».

1) Βλ. περὶ λαϊκῆς ἐντολῆς Thouret, Archives parlementaires, Ière série, XXIX, σ. 327 καὶ 328. Τὴν περὶ λαϊκῆς ἐντολῆς διδασκαλίαν ἀπεδέχθησαν οἱ συντάκται τῶν γαλλικῶν συνταγμάτων τοῦ 1791, τοῦ 1848 καὶ οἱ συντάκται τῶν συνταγματικῶν νόμων τοῦ 1873 καὶ 1875. Βλ. L. Duguit, Traité de droit constitutionnel, II, σελ. 414. κ. ἑ. σ. 420, 422 καὶ 425. Βλ. καὶ Ν. Ν. Σαριπόλου, Περὶ Πολιτείας, 1921, σελ. 37.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ... ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ... Ε.Υ.Δ της Τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006